

PENSIONSRREFORM 2024

FORENA

Del 3: Privat pensionssparande
Forenas pensionspolitiska program

INNEHÅLL

| | |
|---|----|
| Förord | 3 |
| Hur utvecklades det svenska pensionssystemet? | 4 |
| Varför inte frivilliga pensionslösningar? | 5 |
| Så fungerar dagens pensionssystem | 6 |
| Det allmänna pensionssystemet | 7 |
| Tjänstepension | 8 |
| Privat pensionssparande | 9 |
| Del 3: Privat pensionsförsäkringssparande | 10 |
| Privat pensionssparande minskar drastiskt | 11 |
| Skattegynnade privat pensionssparande har blivit en exklusivitet för få | 12 |
| Sammanfattning | 13 |
| Forenas förslag för att modernisera det privata pensionssparandet | 14 |

FÖRORD

Det är 105 år sedan de första utbetalningarna av allmän pension gjordes i världen och det skedde i Sverige. Vi var först med ett pensionssystem som omfattade alla invånare i landet. Även om systemet gav en blygsam ersättning lyftes hundratusentals äldre ur en svår ekonomisk misär. Successiva reformer gav med tiden ett system med folkpension och ATP som garanterade de flesta en pension på mellan 60 – 65 procent av tidigare lön. Efter ett par decennier i drift blev det allt mer uppenbart att detta system skulle bli en belastning för framtidens statsfinanser. Ett omfattande utredningsarbete ledde fram till att ett nytt pensionssystem klubbades av riksdagen 1994 och sattes i drift 1999. Det nya reformerade systemet skulle ge minst lika hög pension som det gamla levererade vid samma livlängdsantaganden. Det sistnämnda är en viktig passus i sammanhanget, vilket tydliggörs när Forena nu granskar pensionerna för de 13 årskullar som hittills har fått pension. Här framgår att endast de två äldsta årskullarna nått upp till en pension på över 60 procent av tidigare lön, medan de yngsta årskullarna inte ens når upp till 50 procent av lönen. Deras samlande pension är dock högre, mellan 70 – 80 procent. Merparten av tillskottet kommer från tjänstepensionen och en mindre del från privat pension. En grundpelare för det reformerade pensionssystemet är livsinkomstprincipen som syftar till att olika livsinkomster ska ge olika pensioner, utöver vad grundskyddet ger. Med sjunkande pensioner har skillnaden mellan ingen livsinkomst och en genomsnittlig sådan minskat till runt 1 000–2 000 kronor i månaden. Betydelsen av arbete och prestation har alltså minskat – trots målsättningen om det motsatta. För att inte efter 25 år trilla tillbaka till ruta ett har Pensionsgruppen, som består ledamöter av riksdagspartierna bakom 1994-års pensionsreform och vars uppdrag är att vårda systemet, presenterat en överenskommelse om bland annat höjd pensionsålder, förstärkt grundskydd och tjänstepensionernas förutsättningar. Flera av förslagen är nödvändig, men långt ifrån tillräckliga för att ge kommande generationer en pension som garanterar en rimlig trygghet. För Forena och många av våra medlemmar som arbetar på livförsäkringsbolagen är pension vardag. Vi har därför tagit fram detta pensionspolitiska program där vi lyfter vad som ytterligare behöver göras för att uppgradera pensionssystemet. Programmet består av tre delar som berör allmän pension, tjänstepension respektive privat pension. Detta är del 3 om privat pensionssparande.

En stabil och förutsägbar allmän pension ger förutsättningar för kostnadseffektiva och trygga tjänstepensioner samt privat pensionsparande, vilket gynnar medlemmar, försäkringsbranschen och ökar tryggheten i samhället för alla. Programmet är skrivet av Forenas samhällspolitiska chef, Håkan Svärdman. Med programmets titel Pensionsreform 2024 vill vi dels markera att reformeringen bör ha som inriktning att värna principerna bakom 1994-års pensionsreform. Dels uppmärksamma betydelsen av att förändringar av pensionssystemet, som har avgörande inverkan på människors framtida välfärd, måste ske i en demokratisk process. Det vill säga att utredningar genomförs för att ta fram underlag för samtal och debatter som utmejslar förslag som kan prövas i riksdagsvalet 2022, och sjösätts senast 2024. En process som skapar förankring och förtroende för reformen hos medborgarna. Något som tyvärr slarvades bort vid 1994-års pensionsreform.

*Anders Johansson
Förbundsordförande Forena – försäkringsfacket*



HUR UTVECKLADES DET SVENSKA PENSIONSSYSTEMET?

Ordet pension är ett franskt låneord som betyder utbetalning, men härrör från latinets pensio som skulle kunna översättas med att ”väga upp” eller betala. I Sverige utbetalas den första pensionen av flottans pensionskassa som hade bildats år 1642.¹ Två decennier senare införs legostadgan som avkrävde bönderna att inte förskjuta trogna tjänstehjon som ”av ålderdom kommit i den belägenhet, att ingen med dess tjänster kan vara belåten, utan drage husbonde försorg, att sådant berömvärdt tjänstehjon till sin död har skäligen utkomst och skötsel.” Åldringar som saknade egna tillgångar eller barn som kunde ta hand om dem placerades i kommunernas fattigstugor. Under de efterföljande två hundra åren kom allt fler yrkesgrupper att bilda pensionskassor eller pensionsanstalter och understödsföreningar som de även kallades. I början av 1900-talet och efter mer än 20 års utredningsarbete insåg statsmakten att varken de frivilliga pensionskassorna eller den kommunala fattigvården hade kapacitet att ge den växande gruppen åldringar i landet anständiga levnadsvillkor. Våren 1913 presenteras slutligen ett förslag till allmän och obligatorisk pension av Karl Staffs regering, som med tiden kom att kallas folkpension. De första utbetalningarna sker året därpå och beloppen som utbetalades var 150 kronor per år för män och 140 kronor för kvinnor.² Det lägre beloppet för kvinnor motiverades med deras längre förväntade livslängd än män och härigenom skulle båda könen tillförsäkras ett likvärdigt livsvarigt belopp. När folkpensionen förbättrades slopades könsdifferentieringen och ersätts med en regel om att gifta makar får en lägre folkpension än en ogift person.

Att folkpensionen var lika för alla och motsvarande drygt 15–30 procent av en industriarbetarlön fick privatanställda tjänstemän att ta initiativ till kompletterande pensionsavtal som förverkligades tillsammans med arbetsgivarna strax innan 1920-talet. Detta blev fröet till dagens tjänstepensionsplan ITP.

Arbetarna inom LO-förbunden ville kopiera tjänstemännens framgång men fick inte med sig Sveriges arbetsgivarförening på ett pensionsavtal, vilket väckte initiativ till en lagstadgad lösning, allmän tilläggspension – ATP.³ Frågan avgjordes vid en folkomröstning 1957, vilket blev ett ställningstagande för en inkomstrelaterad allmän pension. ATP trädde ikraft 1960, vilket innebar att pensionen nu skulle nå upp till 60–65 procent av lönen.

Efter 20 år i drift blev det uppenbart att ATP-systemet var underfinansierat och skulle bli en belastning för statsfinanserna. Utredningar kördes igång och 1994 presenterades ett förslag som fick stöd av riksdagens borgerliga partier och Socialdemokraterna. Fem år senare startades systemet upp, vilket innebar att folkpensionen och ATP skrotades och ersattes av ett pensionsystem som består dels av en avgiftsbestämd del som inkluderar inkomst- och premiepension, dels en grundtrygghetspension som kallas för garantipension. Nivån på inkomstpensionen skulle härnäst avgöras av individens sammanlagda avgiftsinbetalning under sitt yrkesliv till skillnad från ATP som motsvarade 60 procent av de 15 bästa inkomståren. Reformeringen av det allmänna pensionsystemet har även påverkat de kollektivavtalade tjänstepensionssystemen som successivt har övergått från förmåns- till avgiftsbestämda pensioner. Framöver ska inte anställdas tjänsteår och slutlön avgöra nivån på deras tjänstepension, utan deras slutliga pensionskapital som premier och avkastning genererat.

¹ Flottans pensionskassa, grundades 1642 och upphörde 1934

² Per Gunnar Edebalk, 1913 års pensionsförsäkring – den första allmänna socialförsäkringen, 2013

³ Upprinnelsen till ATP är pappersarbetaren Oskar Åkerströms riksdagsmotion 1944 om att införa obligatorisk tjänstepension åt arbetare. Samma år tog LO:s kongress ställning för obligatoriska tjänstepensioner, se Medelklassens guldågg av G. Wetterberg, 2017

VARFÖR INTE FRIVILLIGA PENSIONSLOSNINGAR?

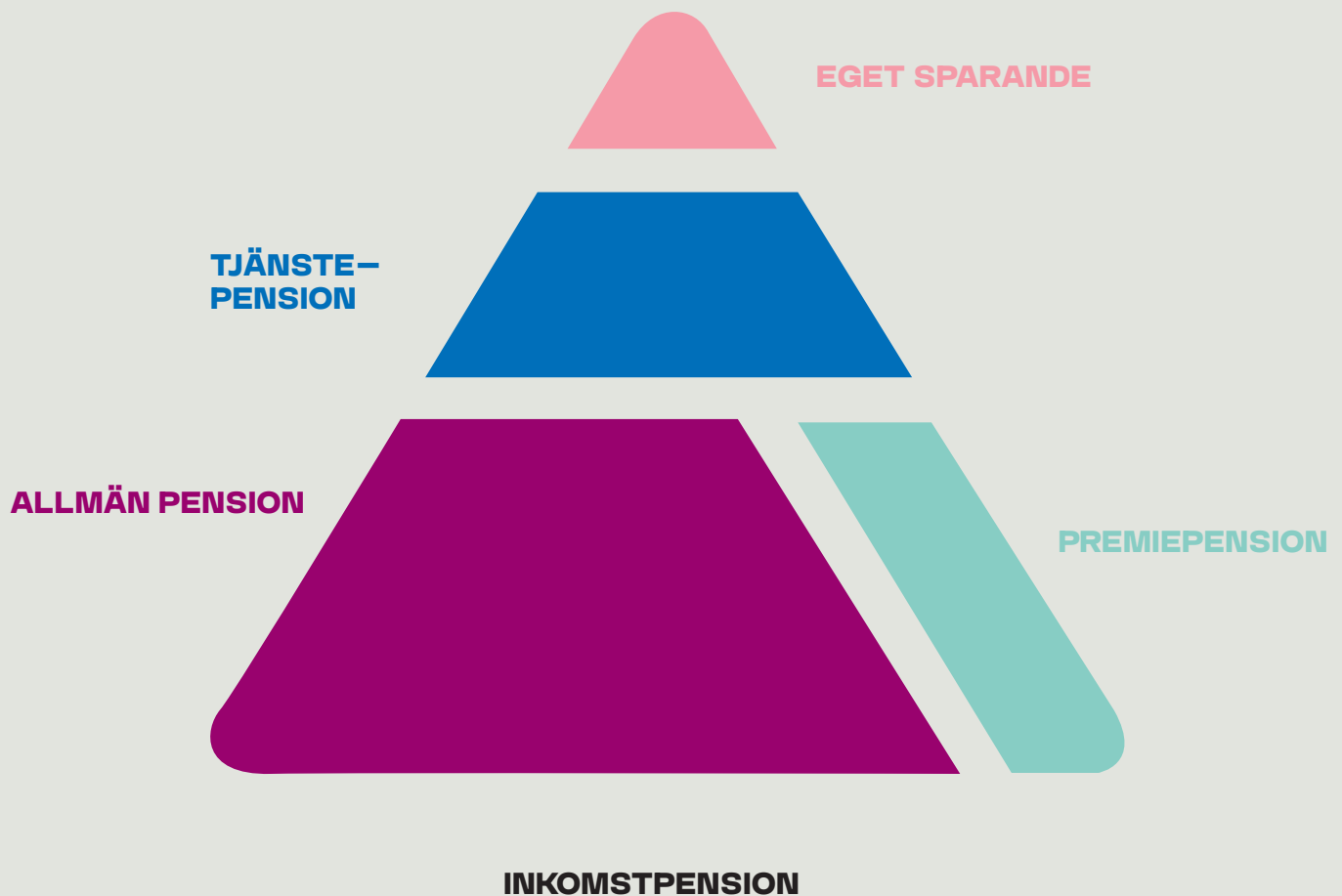
Den svenska demokratin värnar individens frihet och rättigheter, särskilt vad gäller vår rätt att skaffa oss egna inkomster och ekonomiska tillgångar. I friheten ligger också skyldigheten att ta ansvar för vår egen försörjning. Därför vore det logiskt att försörjningsskyldigheten även gäller när vi lämnar arbetslivet på grund av åldersskäl. Det vill säga att vi själva sparar ihop till vår pension, ett sparande som eventuellt skulle kunna uppmuntras av staten via förmånliga ekonomiska incitament. I stället har staten valt att tillämpa en form av försäkringsplikt där vi avstår från viss del av vår inkomst idag för att vid 61 års ålder ha rätt att ta ut pension.

Vad ger staten legitimitet att påtvinga oss försäkringsplikten? Utifrån statens perspektiv finns två starka motiv. För det första fungerar försäkringsplikten som ett skydd mot att försätta oss själva i fattigdom när vi blir gamla. Alltså ett skydd mot dels livshändelser som kan sätta ned vår förmåga att spara ihop en pension, såsom sjukdom, skada och arbetslöshet. Dels mot brister i vår mänskliga förmåga som präglas mer av ett här-och-nu-tänkande än ett rationellt planerande och agerande för att skaffa oss en rimlig pension.⁴ För det andra är försäkringsplikten ett skydd för staten och därmed kommande generationer från försörjningsansvaret för de äldre som av olika skäl inte kan försörja sig själva.

⁴ Forskning visar att vi människor lider av ekonomisk närsynthet – myopia – som leder till att vi inte sätter av tillräckligt mycket till pension för vårt eget bästa, inte ens när avsättningen gynnas av skatteregler.

SÅ FUNGERAR DAGENS PENSIONSSYSTEM

Pensionspyramiden används ofta för att illustrera det svenska pensionssystemet. Basen utgörs av den allmänna pensionen. Mellanskiktet fylls ut av tjänstepensionen som är kopplad till anställningen. Och pyramiden toppas ofta med privat pension. Här följer en kort beskrivning av samtliga tre delar.



DET ALLMÄNNA PENSIONSSYSTEMET:

Det allmänna systemet består dels av en inkomstbaserad del, som ger rätt till inkomstpension och premiepension. Dels ett grundskydd ifall inkomst- och premiepensionen är låg eller saknas. Den inkomstbaserade delen fungerar på följande sätt:

- Alla invånare med en beskattningsbar årsinkomst mellan 19 670 och 519 703 kronor tjänar in pensionsrätt som baseras på en sammanlagd avgift på 17,21 (18,5) procent.⁵
- Merparten, 14,88 (16) procent går till inkomstpensionen och resterande del, 2,33 (2,5) procent, överförs till individuella premiepensionskonton.
- Ingen nedre eller övre åldersgräns finns för intjänandet av inkomst- och premiepension. Alltså ingen bestämd pensionsålder. Däremot kan det tidigast uttaget av allmän pension ske från och med 61 års ålder.

Hur mycket pengar det slutligen blir i pension avgörs huvudsakligen av:

- hur mycket avgiftspremier som har betalats in och hur dessa har förräntat sig,
- hur den förväntade livslängden förändras för respektive årskull som går i pension och,
- tilldelningen av arvsvinster, det vill säga pensionskapital från avlidna pensions sparare.

Grundskyddet består av tre delar, garantipension, bostadstillägg (BTP) och äldreförsörjningsstöd. Garantipensionen inkomstprövas mot inkomstpension eller motsvarande pension från utlandet. Premiepension och tjänstepension undantas däremot vid denna inkomstprövning. Full garantipension för ensamstående uppgår till 2,13 prisbasbelopp, vilket i år motsvarar 8 254 kronor i månaden före skatt och för gifta är beloppet lägre, 1,9 prisbasbelopp som ger 7 363 kronor per månad före skatt.

Grundkravet för att få full garantipension är att den sökande har varit bosatt 40 år i Sverige. Vid kortare bosättningsstid reduceras garantipensionen. Vid 20 bosättningsår utbetalas halva beloppet och vid 10 år endast en fjärdedel av beloppet och så vidare. Personer som fått uppehållstillstånd som flykting eller skyddsbehövande innan de fyllde 65 år kan tillgodoräkna sig bosättningsstiden från sitt tidigare hemland.

En pensionär med en sammanlagd pension under 15 000 kronor per månad och saknar förmögenhet kan ha rätt till bostadstillägg. Maximalt kan bostadstillägget bli 5 560 kronor er månad. Personer som saknar eller har en mycket låg pension, exempelvis allmän pension, garantipension, privat pension eller utländsk pension, kan ansöka om äldreförsörjningsstöd. Äldreförsörjningsstödet består av två delar, dels en skälig levnadsnivå på 5 758 kronor per månad, dels en skälig bostadskostnad på maximalt 6 620 kronor.⁶ Äldreförsörjningsstödet storlek beror på pensionärens inkomst efter skatt. Pensionärer som har rätt till full garantipension och maximalt bostadstillägg fick sammanlagt efter skatt en inkomst på 12 766 kronor per månad under år 2018. Medan en person med äldreförsörjningsstöd kunde högst få 12 254 kronor per månad.

⁵ Avgiften beräknas på pensionsunderlaget som består av förvärvsinkomsten minus den allmänna avgiften på 7 procent. Det betyder att avgiften på 18,5 procent beräknas på 93 procent av förvärvsinkomsten som motsvarar 17,21 av hela förvärvsinkomsten under intjänandetaket på 7,5 inkomstbasbelopp.

⁶ Beloppen gällde 2019.

TJÄNSTEPENSION

Tjänstepension eller avtalspension som den också kallas, är en anställningsförmån som i regel är baserad på ett kollektivavtal mellan fackförbund och arbetsgivare. Det finns även individuella tjänstepensioner som arbetsgivaren tecknat för sina anställda. I samband med att det allmänna pensionssystemet reformerades har tjänstepensionssystemen successivt övergått från förmåns- till avgiftsbestämda pensioner. Tjänstepensionsförvaltarna har därför byggt upp valcentraler där anslutna pensionssparare kan välja mellan olika fonder och traditionella pensionsförsäkringar. Följande fyra tjänstepensionsavtal omfattar majoriteten av de anställda på den svenska arbetsmarknaden:

- Avtalspension SAF-LO för privatanställda arbetare. Pensionsavgiften för den anställde betalas in från och med 25 års ålder och motsvarar 4,5 procent på den delen av månadslönen som ligger under 40 250 kronor och 30 procent på lönedelen däröver.⁷ Fora är avtalets valcentral.

- ITP för privatanställda tjänstemän. Avtalet finns i två tappningar. Dels ITP 1 som gäller anställda som är födda 1979 eller senare, som är helt avgiftsbestämt på samma sätt som Avtalspension SAF-LO. Dels ITP 2 som huvudsakligen är förmånsbestämd och gäller för anställda födda 1978 eller tidigare. Avgiftsinbetalningen för ITP1 startar när den anställde fyller 25 år och intjänandet av ITP2 sker från 28 år. Avtalets valcentral är Collectum.

- KAP-KL och AKAP-KL för kommun- och landstingsanställda. KAP-KL gäller för anställda som är född 1985 eller tidigare och tjänas in från 21 år. Avgiften är 4,5 procent av lönen (upp till 30 inkomstbasbelopp). Vid lön över 40 250 finns även en förmånsbestämd ålderspension. AKAP-KL gäller anställda födda 1986 eller senare och avgiftsinbetalningen sker oavsett ålder. Pensionsavgiften uppgår till 4,5 procent på månadslön under 40 250 och 30 procent på lönedelar därutöver. Två valcentraler sköter avgiftshanteringen; Pensionsvalet och Valcentralen.

- PA16 för statligt anställda. Även denna tjänstepension finns i två varianter. Dels PA16 avdelning 1 som gäller för anställda född 1988 eller senare, och tjänas in oavsett ålder. Dels PA16 avdelning 2 för anställda födda 1987 eller tidigare, tjänas in från 23 år. Avdelning 1 är avgiftsbestämd. Avgiften för lönedelar under 40 250 är 6 procent och 31,5 procent på lönedelar däröver. Avdelning 2 är både avgift- och förmånsbestämd.

Därutöver finns en mängd branschspecifika avtal; bland annat FTP och KTP för försäkringsanställd, BTP för bankanställda och PA-KFS för anställda i kommunala bolag.

⁷ Belopp gällde 2019

PRIVAT PENSIONSSPARANDE

Allmän pension och tjänstepension enligt kollektivavtal är obligatoriska lösningar för alla som omfattas, medan privat pensionssparande sker individuellt och frivilligt. Det privata pensions-sparandet var som mest omfattande 2002 då 40 procent av den yrkesverksamma befolkningen gjorde skatteavdrag för privat pensionssparande. Men i takt med att riksdagen började begränsa avdragsrätten och slutligen slopa den för flertalet inkomsttagare minskade andelen sparare kraftigt. Idag kan endast personer som sakar tjänstepension eller driver eget företag använda avdragsrätten för pensionsförsäkringssparande. Övriga är istället hänvisade till följande sparformer:

- Kapitalförsäkring
- Investeringsparkonto (ISK)
- Sparkonto
- Fonder
- Värdepapper, vanligtvis aktier och obligationer.

Kapitalförsäkringar och investeringssparkonton omfattas en schabloniserad avkastningsskatt som är lägre än den kapitalskatt som tas ut på övriga sparformer.⁸

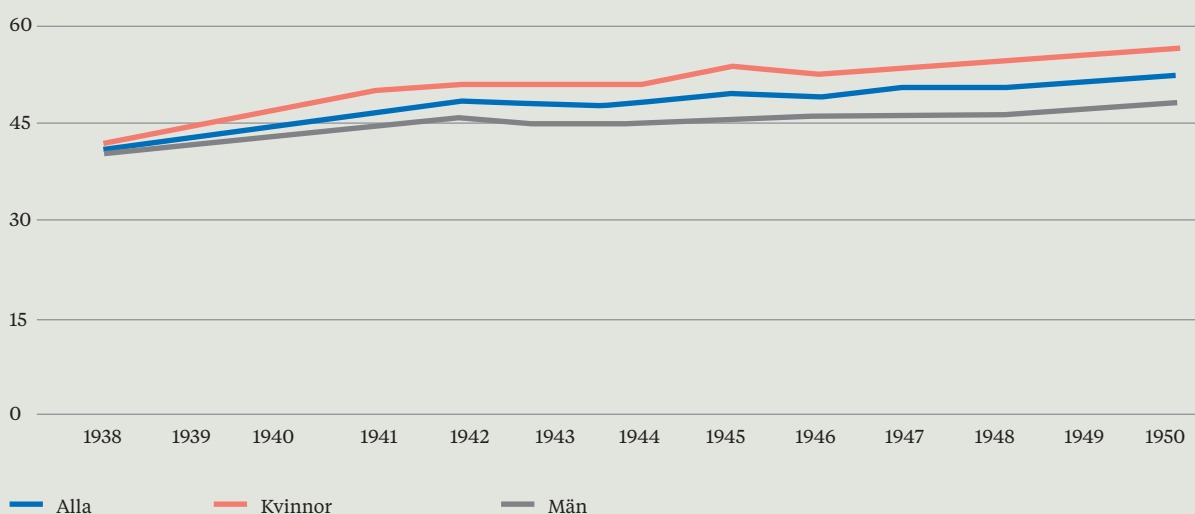
⁸ Mer information om dessa sparformer finns hos Konsumternas.se

DEL 3: PRIVAT PENSIONS FÖRSÄKRINGSSPARANDE

Fram till och med år 2012 ökade andelen med privat pensionsförsäkring bland pensionärer. I årskull 1938 hade 41 procent utbetalning från en privat pensionsförsäkring, medan motsvarande andel för årskull 1950 var 51 procent. Men även om fler har en privat pensionsförsäkring har inte dess andel av slutlönen ökat, utan minskat från 7 till 6 procent.

Andelen kvinnor med privat pensionsförsäkring har ökat relativt kraftigt när vi jämför årskull 1938 med 1950, från 41 till 55 procent. Motsvarande andel för männen ökade från 40 till 47 procent.

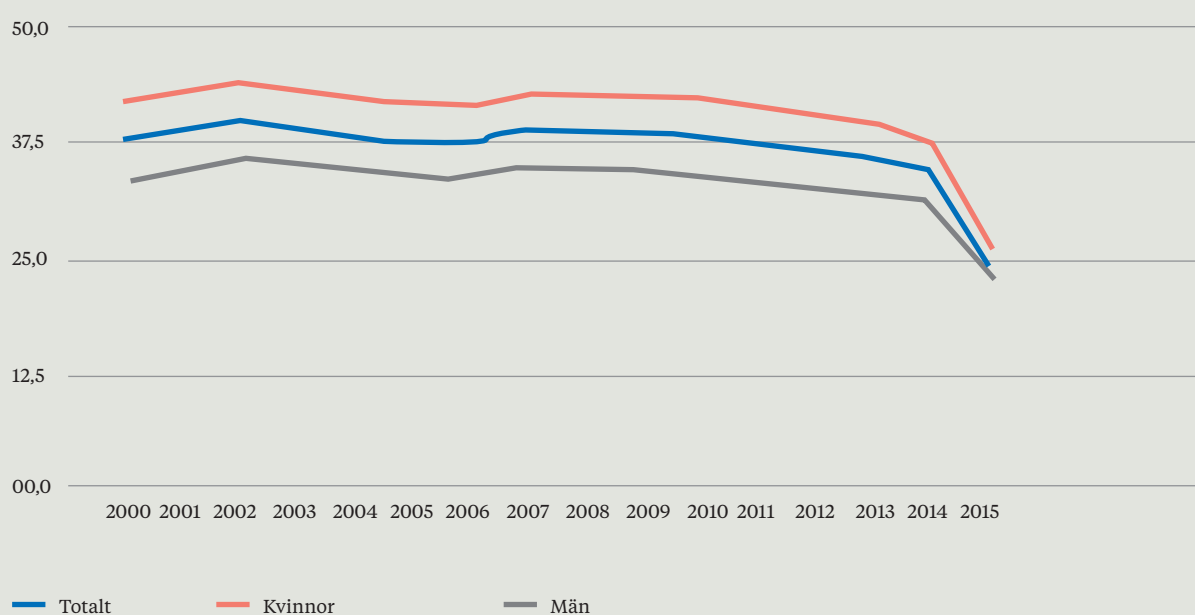
DIAGRAM 7: ANDEL NYBLIVNA PENSIONÄRER MED UTBETALNING FRÅN PRIVAT PENSIONS FÖRSÄKRING, PROCENT.



PRIVAT PENSIONSSPARANDE MINSKAR DRASTISKT

Även om andelen med privat pensionsförsäkring ökar bland dagens pensionärer minskar motsvarande andel hos de yrkesaktiva. Detta trots fallande allmänna pensioner. Det avdragsgilla pensionssparandet var som mest omfattade år 2002 då 40 procent av samtliga personer med en förvärvsinkomst i åldrarna 20–64 år hade ett sådant sparande. Under hela 2000-talet återfinns den högsta andelen med privat pensionssparare bland kvinnor. När riksdagen mellan åren 2008 – 2015 inledde en successiv sänkning av avdragsrätten – först från 18 000 till 1 800 kronor, för att år 2016 slopas helt – minskade pensionssparandet drastiskt.

DIAGRAM 8: ANDEL MED ETT AVDRAGSGILLT PRIVAT PENSIONSSPARANDE, PROCENT



Källa: SCB, som sedan 2016 inte redovisar andelen med avdrag för pensionssparande.

År 2014 låg den genomsnittliga årspremien för privat pensionssparande på 6 400 kronor för männen och 5 800 kronor för kvinnorna.¹ Året därpå sjönk årspremien för män till 1 700 och till 1 400 kronor för kvinnor. Det är lätt att konstatera att avdragsrätten onekligen fungerade som en drivkraft för sparande. Parallellt med nedmonteringen av avdragsrätten höjdes skatten på de alternativa sparformerna, investeringssparkonton och kapitalförsäkring, stegvist. Det höjde statens skatteintäkter med 3,3 miljarder kronor.²

¹ SCB (HEK). http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_HE_HE0110_HE0110B/PrivPensSpar/?rxid=5709ee23-6abe-4d05-97cf-7a1bc9106937

² Se beräkning från Svensk Försäkring <https://www.svenskforsakring.se/aktuellt/debatt/2017/ny-skatt-slar-hart-mot-pensionsspararna/>

SKATTEGYNNAT PRIVAT PENSIONSSPARANDE HAR BLIVIT EN EXKLUSIVITET FÖR FÅ

Statens ursprungliga avsikt med avdragsrätten var att ge invånarna incitament att ta ett ökat ansvar för sin försörjning efter arbetslivet. Utöver avdragsrätten följde särskilda villkor för att garantera att pensionsförsäkring användes till försörjning. Försäkringskapitalet ska dels vara låst tills försäkringstagaren fyller 55 år och utbetalas under minst fem år. Dels kan inte kapitalet belånas och endast överlåtas till en begränsad grupp förmånstagare ifall försäkringstagaren avlider under försäkringstiden. Värdeökningen i sparandet beskattades också med den lägre avkastningsskatten istället för den sedvanlig högre kapitalskatten.

Riksdagen motiverade avvecklingen av avdragsrätten utifrån fördelningsmässiga skäl, det vill säga att den var mer fördelaktigt för individer med förhållandevis höga inkomster. Effekten har dock blivit att den fördelningsmässiga orättvisan förstärkts. Inkomstagare som tidigare skattemässigt tjänade på avdragsrätten har i stor utsträckning gått över till så kallad löneväxling inom ramen för sin tjänstepension. Löneväxling är ett mer prisvärt alternativ, särskilt skattemässigt och även när det gäller avgifter. Problemet är att möjligheten inte är fördelaktig för alla. Löneväxling är nämligen endast lönsamt när månadsinkomsten överstiger 43 000 kronor. Vid lägre inkomst går inkomstagaren miste om pensionsrätt till allmän pension och riskerar dessutom försämlra sina övriga socialförsäkringsförmåner.

Idag saknar drygt 90 procent av arbetskraften möjlighet att skaffa sig ett skattegynnat privat pensionssparande. Det har blivit en exklusivitet för företagare och höginkomstagare. Samtidigt har vi i Del 1 av detta program visat att det finns stora grupper bland kvinnor, utrikesfödda och så kallade gig- ekonomister som riskerar låg pension på grund av bristerna i det allmänna pensionssystemet. Dessa grupper omfattas dessutom i lägre grad av tjänstepension.

Rörligheten inom både Sverige och EU när det gäller arbete och studier påverkar också förutsättningarna att skaffa sig en rimlig pension. Sammantagare har detta ökat behovet av privat pensionssparande för breda grupper i Sverige.

I OECD:s rapport Pension Outlook 2018 uppmärksammas att Sverige har de minst generösa villkoren för privat pensionssparande. Samtidigt konstateras att behovet av ett privat pensionssparande har ökat det senaste decenniet. Rapporten visar också att trenden går från skatteincitament till finansiella incitament för att öka det privata sparandet. En allt vanligare modell är matchning, något som OECD också rekommenderar. Det innebär att staten matchar individens sparinsats till en viss del. Om exempelvis spararen har ett månadssparande på 1 000 kronor bidrar staten med ett matchningsbidrag som motsvarar 30 procent av sparbeloppet, vilket i detta fall motsvarar 300 kronor. På ett år blir det sammanlagda sparbeloppet 15 600 kronor, exklusive eventuell avkastning. Modellen har varit särskilt attraktiv för låg- och medelinkomstagare, troligen på grund av sin enkelhet och den omedelbara belönings-effekten jämfört med vad skatteincitament ger. OECD framhåller också vikten av att incitamentmodellerna främjar sparprodukter som är enkla, billiga och trygga.

SAMMANFATTNING

Forenas granskning av det privata pensionsförsäkringssparandet visar att:

- Fram till och med år 2012 ökade andelen med privat pensionsförsäkringssparande bland pensionärer. I årskull 1938 hade 41 procent utbetalning från en privat pensionsförsäkring, medan motsvarande andel för årskull 1950 var 51 procent.
- Det privata pensionsförsäkringssparandet var som mest omfattade år 2002 då 40 procent av samtliga personer med förvärvsinkomst i åldrarna 20–64 år hade ett sådant sparande.
- När riksdagen mellan åren 2008–2015 inledde en successiv sänkning av avdragsrätten – från 18 000 till 1 800 kronor, för att år 2016 slopa avdragsrätten helt – minskade pensionsförsäkringssparandet drastiskt.
- Idag saknar drygt 90 procent av arbetstagarna i Sverige möjlighet att skaffa ett skattegynnade privat pensionsförsäkringssparande. Sedan avdragsrätten slopades har möjligheten att själv spara ihop till pensionen blivit en exklusivitet för företagare och höginkomsttagare.
- I takt med att de allmänna pensionerna sjunker, ökar behovet av att själv kunna ta ansvar för sin framtida pension genom privat pensionsförsäkringssparande. Särskilt stort är behovet för kvinnor, utrikesfödda och så kallade gig- ekonomister, som riskerar låga pensioner.
- I OECD:s årliga rapport Pension Outlook 2018 uppmärksammas att Sverige har de minst generösa villkoren för privat pensionsförsäkringssparande. Rapporten visar också att trenden går från skatteincitament till finansiella incitament för att öka det privata sparandet.

FORENAS FÖRSLAG FÖR ATT MODERNISERA DET PRIVATA PENSIONSSPARANDET

Incitamenten att spara privat till pensionen behöver stärkas. Ett sådant försäkringssparande ger personer, som av olika anledningar riskerar att få låg pension, möjlighet att själva ta ansvar för sin pension genom att ”spara i kapp”. Det kan till exempel handla om personer som kommit till Sverige senare i livet, personer som studerat länge, jobbat mycket deltid, jobbat kortare eller längre perioder inom EU/ESS, eller haft anställning där tjänstepension saknats. Dessa grupper har blivit allt större under det senaste decenniet och kan förväntas växa ytterligare framöver.

För individer som av olika skäl inte har eller kommer att kunna skaffa en tillräcklig allmän pension och tjänstepension bör staten uppmuntra ett långsiktigt privat pensionsförsäkringssparande med ekonomiska incitament. Hur dessa incitament ska utformas för att uppnå största möjliga effektivitet och fördelningsmässiga utfall på en allt mer rörlig arbetsmarknad måste givetvis regeringen utreda. Flera olika modeller kan vara aktuella, men utgångspunkten bör vara ett enkelt, billigt och tryggt system som är attraktivt för breda grupper i samhället som är i behov av ett kompletterade privat pensionsförsäkringssparande.

En sådan utredning bör givetvis pröva matchningsmodellen som tillämpas i flera OECD-länder. Ett sätt att organisera ett sådant sparande kan vara att staten inrättar ett torg för privat pensionssparande dit försäkrings- och fondbolag kan ansluta sig ifall de uppfyller uppställda villkor för att kunna erbjuda ett enkelt, billigt och tryggt pensionssparande. Individen som väljer att spara hos något av torgets valbara bolag beviljas ett matchningsbidrag. Uttagsperioden för detta sparande kan i likhet med idag vara minst fem år, men att utbetalningen tidigast kan påbörjas från och med garantipensionsåldern. Härigenom understryks försörjningssyftet med sparandet, samtidigt som risken för spekulation mot bostadstillägget som är inkomstprövat minskar.

Därutöver vill Forena uppmana regeringen att utreda följande möjligheter för hur individen själv ska kunna trygga sin ekonomi som pensionär:

■ ***Individuell insättning till premie- och tjänstepension, kopplat till skattereduktion***

Flera länder tillåter individuell insättning till tjänstepensionen. En motsvarande möjlighet i Sverige skulle öppna upp för ett utvidgat privat pensionssparande inom ramen för premie- och tjänstepensionssystemen, som är bekant och enkelt för individen.

■ ***Slopa reavinstskatten för pensionärer som sätter av en del av försäljningsvinsten från sin bostad i en livränteförsäkring***

Många äldre har bostadsrätt i sin villa eller bostadsrätt och kan därmed antas få betala en avsevärd summa i reavinstskatt om de säljer sin bostad. Därför är det inte förvånande att äldre väljer att bo kvar och istället låter dödsboet betala reavinstskatten. Därmed frigörs inte heller något kapital som skulle kunna användas för den egna försörjningen. För att så ska bli fallet måste villkoren för reavinstskatten ändras så att fler uppmuntras att sälja sin bostad för att förstärka sin försörjning. Det skulle exempelvis kunna ske genom en skattebefrielse under förutsättning att en del av försäljningsvinsten används för att köpa en livränteförsäkring som utbetalas under en minimitid på exempelvis fem eller högst tio år beroende på försäkringstagarens ålder.